

ISSN 2411-4758 (Print) 2518-1602 (Online)

Native word in ethnocultural dimension, Drohobych, Posvit, 2022, pp. 140-150.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2411-4758.2022.241902>

УДК 811.161.2'282.3(477)'276.6:641

ЗАСАДНИЧІ ПРИЙОМИ АНАЛІЗУ КУЛІНАРНОЇ НАРОДНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Наталія РУСНАК,

*доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (Україна, Чернівці)*
n.rusnak@chnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-1809-0337

**Статтю подано до редколегії / The article is submitted to the editorial board:
20.09.2021.**

Статтю опубліковано / The article is published:

Запропоновані в статті прийоми аналізу кулінарної народної термінології уможлиwiająть системний опис цього лексико-семантичного угруповання. Джерельною базою послуговувалася буковинська народна кулінарна номенклатура, яка реалізує відомості про матеріальну культуру буковинців.

Ключові слова: *культурний термін, номінація, лінгвокультурологічний аналіз, структурний аналіз, компонентний аналіз, дистрибутивний аналіз, словотвірний аналіз, зіставний метод, сема, запозичення.*

BASIC METHODS OF CULINARY FOLK TERMINOLOGY'S ANALYSIS

Natalia RUSNAK

Doctor of Philological Sciences, Professor of the Department of Modern Ukrainian Literature Language, Chernivtsi National University named after Uriy Fedcovich (Chernivtsi, Ukraine) n.rusnak@chnu.edu.ua

The culturological aspect of investigatin of dialect's lexical system corresponds to the problem «language – thinking – culture». The purpose of the study is to offer the methods of culinary folk terminology analysis. The source base is the Bukovynian folk culinary nomenclature. Linguo-cultural analysis of the study was used to determine the specifics of Bukovinian material (culinary) culture.

In terms of prevalence we distinguish: well-known culinary terms: боршч; common Bukovinian: ку'леша, галуш'ки. We single out local culinary terms – occasional manifestations of culinary names with a bright connotative color: 'боса 'дзупа, 'зо-цбоц, стули'є'писки, споти'є'кач. Based on the structural method the structure of folk

culinary terminology units is clarified: culinary terminology is represented by one-word and analytical nominations. Component analysis is important in the modeling of culinary nomenclature. The differential feature – the lower level sema – distinguishes thematic groups and then thematic microgroups. Distributive analysis makes it possible to distinguish a nominative microfield – a set of language units with one basic culinary term based on genus-species relations. Word-formation analysis makes it possible to identify the main motivational models and to characterize the methods of culinary nomenclature nomination. The juxtaposed method allows to establish the donor language of the folk culinary term and find out the ways of its penetration in the Ukrainian dialects. The juxtaposed method makes it possible to identify interlingual connections of folk culinary terms.

In the Bukovinian folk nomenclature there are borrowings from the Romanian language (з'рана), Polish (п'ин'цак), German (в'ікту'ал'їїа), English ('л'ївер), Hungarian (зү'л'ау), Jewish (ма'їїна), Italian (фрика'дел'ка).

Key words: *cultural term, nomination, linguo-cultural analysis, structural analysis, component analysis, distributive analysis, word-formation analysis, juxtaposed method, sema, borrowing.*

Постановка проблеми. Лексика на позначення страв і напоїв є невід'ємним складником *мовної картини світу*. Культурологічний аспект дослідження лексичної системи говірок наразі є пріоритетним, оскільки відповідає проблемі «мова – мислення – культура». На думку Н. Гуйванюк, лексика в говіркових системах становить шар лексем з «культурним компонентом», у них віддзеркалено реалії культури певного народу, що складають його самобутність, відрізняють від інших етносів; «українська етнолінгвістика розвивається у тісному зв'язку з діалектологією» (Гуйванюк, 2009, с. 255).

Аналіз досліджень. Харчування як важлива частина життя людини привертало увагу істориків, етнографів, мовознавців. Назви напоїв та їжі були предметом мовознавчих досліджень у синхронії та діахронії на матеріалі різних мов та українських говорів (роботи Л. Анохіної, З. Бичка, Л. Борис, Г. Вешторт, В. Губаревої, С. Дмитрієвої, Н. Ільїнської, Т. Карасьової, З. Козиревої, О. Крижко, О. Малоземліної, В. Невоїт, Н. Никитенко, Н. Руснак, Є Турчин, Л. Ура та ін.).

Мета дослідження – запропонувати прийоми аналізу кулінарної народної термінології. Джерельною базою послугувала буковинська народна кулінарна номенклатура, важлива частина «культурної лексики» (Сводеш, 1999, с. 8), яка реалізує відомості про матеріальну культуру буковинців.

Виклад основного матеріалу. *Лінгвокультурологічний аналіз* дослідження використано для визначення специфіки буковинської матеріальної (кулінарної) культури. Класифікація кулінарних термінів за поши-

реністю ґрунтується на ідеї Г. Вешторта про сталість значень і поширеність кулінарних назв (Вешторт, 1968, с. 366). У буковинських говірках за сферою поширеності виокремлюємо:

– загальновідомі кулінарні терміни, поширені в Україні: *боршч*, *'каша*, *ки'с'іл'*, до їхнього складу зараховуємо запозичені слова: *п'у'ре*, *ра'гу*, *кар'топл'а фр'і*, *'ч'інси*;

– загалнобуковинські кулінарні терміни, характерні для західноукраїнського регіону: *ку'леша*, *галуш'ки*, *'бануш*, *чир*, *'тирба*.

Виокремлюємо локальні кулінарні терміни – okazіональні вияви кулінарних назв з яскравим конотативним забарвленням: *'боса'дзупа*, *'гоцбоц*, *стули'писки*, *споти'кач*.

Частина кулінарної термінології має статус застарілих слів *ло'газа*, *пи'н'цак*, *баде'реўка*, *п'лат'ійа*. Велика кількість кулінарних назв продовжує існування в активному складі лексичної системи буковинських говірок: *борш*, *'зупа*, *ку'леша*, *то'кан*, деякі назви під дією національної традиції змінили значення *сала'маха*, *ки'с'іл'*, *джер*.

На основі *структурного методу* з'ясовано будову одиниць народної кулінарної термінології. За лінгвальною природою кулінарна термінологія представлена однослівними та аналітичними номінаціями.

З-поміж однослівних за частиномовною приналежністю виокремлюємо:

– іменники: *'зупа*, *сме''тана*, *б'ринза*, *'голуш'ї*, *галуш'ки*;

– прикметники (субстантивовані): *'лехк'ї*, *п'іс'не*, *ско'ромне*, *су'хен'ке*, *мо'лочне*, *мн'іс'не* (зазвичай у формі с. р. або мн.).

До аналітичних назв належать:

– прості прикметниково (дієприкметниково)-іменникові словосполучення з атрибутивними відношеннями (можливий прямий та інверсований порядок компонентів) на основі узгодження: *моло'ден'ка сме''тана*, *п'ід'битий 'борш*, *запа'лена 'зупа*, *'к'істо маш'чене*, *'рисова мо'лочна 'каша*, *че''р'воний 'борш*;

– прості іменниково-іменникові словосполучення з синкретичними (атрибутивно-об'єктними відношеннями) на основі керування: *'каша з моло'ком*, *'борш з м'н'асом*, *галуш'ки с кру'пами*, *'голуш'ї з м'н'асом*, *галуш'ки з 'дзером*, *г'речка з моло'ком*, *пи'ро'ги з бара'бул'оу*;

– прості іменниково-іменникові словосполучення з синкретичними (атрибутивно-локальними відношеннями) на основі керування: *мн'асо ў гор'шечках*, *'риба ў фол'з'ї*, *х'л'іб на ло'пак'ї*, *кар'топл'а ў лу'пин'ї*;

– прості іменниково-іменникові словосполученнями з об'єктними відношеннями, близькими до сурядних: *мака'рони с фа'сул'ами*, *го'рох з мака'ронами*, *мака'рони с 'сиром*, *'сир с сме''таноу*;

– прості іменниково-прислівникові словосполучення з атрибутивними відношеннями на основі прилягання: *мака'рони поф'лотски, кар'топл'а фр'ї, морква поко'рейски*;

– словосполучення з апозитивними відношеннями (прикладками): *са'лат м'ї'моза, са'лат 'шуба, са'лат дн'їс'тер, торт наполе'он*;

– складні словосполучення на основі різних типів підрядного зв'язку: *'каша з в'їў'с'аних плас't'їў'ц'їў, квас'н'ї галуш'ки с к'вашеної ка'пусти, 'голуц'ї з моло'дого бур'а'кового 'лист'а, галуш'ки с квас'ної ка'пусти, на'лисники з м'н'асом ў 'масл'ї, 'боханц'ї з 'різноїў 'начинкоїў*;

– складні сполуки (із сурядним і підрядним зв'язком): *'голуц'ї с ку'руд'з'аної кру'пи та шк'варок, 'каша с ши'на і 'рису, ку'леша ш шк'варками та б'ринзоў, 'мачалник з 'маком і го'р'їшками, шиш'ниця з го'р'їхами/ 'маком/ 'цукром, картоп'л'ан'ї галуш'ки с кура'гойў та гри'бами*.

Лексику говірок відзначає високий ступінь варіативності (Блинова, 1994, с. 54). Фонетичні варіанти (ФВ) відтворюють фонетичні закономірості говірок: *'зупа, 'дзупа; боршч, борш; сир, се'р; пи'ро'ги, перо'ги; ц'в'їкл'ї, ц'в'їтл'ї, ц'в'їл'ї; к'л'оцки, к'л'уцки, к'л'уц'ї, к'лецки; кри'жаўка, кри'ж'еўка, кри'ж'їўка, кру'ж'аўка, ки'с'л'ак, к'їс'л'ак, к'їс'л'ек, ки'с'л'ек, т'їс'л'ак*.

Словотвірні варіанти (СВ) відрізняє морфемна будова: *ск'рутлики, ск'рутл'ї; п'ї'чен'а, п'ї'ч'їнка; ско'рома, ско'ромне, скоромни'на; гур'їўка, гор'ї'вина; пе'р'ш'їўка, пе'р'вак; б'рага, б'рашка; сли'вов'їца, сле'в'анка, сли'ў'н'ак*.

Грамаітичні варіанти (ГВ) репрезентують слова, які різняться грамаітичними ознаками: *пе'ре'сипки, пе'ре'сипка; кру'па, кру'пи; торт, 'торта; харч, хар'ч'ї; ско'рома, ско'ромне, скоромни'на; са'лат, са'лата*.

Лексико-семантичні варіанти (ЛСВ), «не порушуючи тотожності слова, видозмінюють значення» (Блинова 1994, с. 62). Специфіка народної кулінарної термінології полягає передовсім у багатозначності, терміни чітко не диференціюються. Цю особливість відзначає Г. Вешторт (за М. Толстим, семантична амплітуда коливання) (Вешторт, 1968, с. 368). Так, ЛСВ багатьох кулінарних номінацій належать до різних лексико-темаітичних груп (ЛТГ). Пор.: *же'н'тиц'а 'сироватка з овечого і козячого молока', 'молочний продукт, виварений з жентиц'ї', 'відвар з молока перетертого конопляного сім'я', 'страва з молозива', 'сироватка' (СБГ, 2005, с. 112). Рис 'назва рослини', 'назва зерна', 'назва крупи', 'назва каші'.*

У межах ЛСВ (семеми) кулінарного терміна виділяємо лексико-значеннєві відтінки (підзначення), (позначаємо їх паралельками //), наявність підзначень пояснює креативний характер кулінарної справи (у населених пунктах пропонують різний перелік інгредієнтів страв), напр.: *на'тина*: 'кукурудзяна каша з щавелем і шкварками' // 'каша з різних крупів із зеленню' // 'кукурудзяна каша, заправлена олією та щавлем' // 'каша з кукурудзяної крупи та кислої капусти' // 'страва з лободи з шкварками' // 'страва з лободи, зелені і сметани'.

Компонентний аналіз продуктивний у процесі вивчення структурування лексичного значення слова, визначення мінімальних семантичних складників (сем). Значення лексичної номінації становить сукупність ознак-сем різної ієрархії, і у такий спосіб номінація інтерпретована як поняття. Інтегральна (архісема) 'кулінарний' об'єднує мовні одиниці зазначеного угруповання. Диференційна ознака – сема нижчого рівня – виокремлює тематичні групи (ТГ) і далі тематичні мікрогрупи (ТМ). У аналітичних номінаціях залежний компонент словосполучення експлікує сему-ознаку: 'зупа с к'істом, галуш'ки с кри^ежа'вок, с'мажена бура'бул'а, гу'л'аш з 'йаловичини, ко'лочен'і фа'сул'і.

До лексичного значення слова, крім сигніфікативного і денотативного, входить конотативне. Останнє – оцінний, емоційно-експресивний компонент лексичної одиниці – наявний у стилістично забарвлених словах: *стули^еписки, борма'туха, бо'д'ага, шкап'ки, же^ебрач'ки, споти^екач.*

Структурна організація тематичної групи лексики (ТГЛ) базується на спільності диференційних ознак (ДО) лексичної парадигми, об'єднаних нульовими, привативними чи еквіполентними опозиціями, для яких характерний семантичний синкретизм. Номінації-дублети *роб'лене молоко, ч'і'нене молоко* пов'язує нульова опозиція. Привативну опозицію спостерігаємо між одиницями, пов'язаними родо-видовими відношеннями: 'зупа: 'зупа з на'тини, 'хоротова 'зупа, 'зупа з лобо'ди, 'зупа с фа'сул'коу'і 'к'істом, 'зупа з бан'дол'ами, 'зупа кур'еча, 'зупа с 'качки, 'рижова 'зупа, 'зупа з го'рохом.

Еквіполентну опозицію 'свіжий' – 'заквашений' реалізують мовні одиниці *со'лотка ка'пуста* – НР *квас'на ка'пуста, к'вашена ка'пуста, мари^еноу'ка, 'кисла ка'пуста.*

Парадигматичну та синтагматичну методики використано для кореляції парадигматичних і синтагматичних відношень мовних одиниць. Синтагматичні відношення в кулінарній терміносистемі реалізують валентнісні можливості термінолексем. Напр., слово *борш* формує низку словосполучень: *че'р'воний 'борш, зе"лений 'борш, б'ілий 'борш,*

'борш з м'н'асом, п'іс'ний 'борш. Словосполучення-номінації характеризує різний ступінь спаяності компонентів. У кулінарній номенклатурі наявні фраземи (компоненти пов'язані тісним зв'язком, семна структура не розподілена між компонентами): *че^пр'воний 'борш, зе^л'лений 'борш, со'лотке моло'ко, 'кисле моло'ко, 'с'ірий хл'іп.*

Парадигматичні відношення зреалізовані у номінативних рядах (НР), пов'язують дублетні одиниці, напр.: НР «назви картоплі» *кар'топл'а, кар'тофл'і, бара'бол'а, бара'бул'і, бара'бул'а, манди^е'бурка, к'румпл'і, 'бул'ба.*

З. Бичко стверджує, що діалектна лексика, зокрема назви їжі та напоїв, характеризує тенденція до гіперо-гіпонімічних відношень, «...фіксується одна родова номена з інтегральною семемою, навколо якої скупчуються всі інші видові лексеми» (Бичко, 2001, с. 105). *Дистрибутивний аналіз*, що ґрунтується на характеристиці оточенням мовної одиниці, уможливує виділення такої одиниці, як номінативне мікрополе (НМ) – сукупність мовних одиниць з одним базовим кулінарним терміном на ґрунті родо-видових відношень, напр., НМ *пи^ро'ги: пи^ро'ги з 'йароу' мас'т'у, пи^ро'ги на 'пар'і, пи^ро'ги с 'сиром, пи^ро'ги з б'ринзоу', пи^ро'ги з бара'бул'оу', пи^ро'ги з ви'ш'н'ами, пи^ро'ги с сли'у'ками.* Назва *ма'лай* формує НМ: *ма'лай ку'рудз'аний, ма'лай з ви'ш'н'ами, гарбу'з'ачий ма'лай, с'імн'а'ний ма'лай, п'іс'ний ма'лай.*

Словотвірний аналіз дає змогу виокремити основні мотиваційні моделі та схарактеризувати способи номінації кулінарної номенклатури.

У теорії номінації базовим поняттям є мотивація, яку розглядають як передумову номінації. Мотивація – психологічний процес, думка, яка пов'язує номен (назву) з твірним словом.

Г. Вешторг за характером відношень між назвою і значенням виокремлює мотивовані і немотивовані назви. «До немотивованих назв належать ті, етимологія яких не може бути виявлена без спеціальних досліджень (*балабушка, блин, жур, каравай, каша, кулеш, кутья, кулага, оладка*). Мотивовані назви представлено двома групами: мотивовані реальною ознакою і функціональною. Реальні ознаки – зовнішні та якісні. Назви за якісною ознакою: *кисіль, солодуха, сухарик, юшка.* За зовнішньою характеристикою їжі виникли назви: *галушки, бельмачі, глазки, коми.* Чисельною є група назв, мотивованих функціональною ознакою: а) назва за продуктом, з якого приготовано страву: *бульбовник, мурашник, гороховка, крупник, сирник;* б) назви за способом приготування: *битка, вареники, затирка, колотуша, забелянка, розминка, толканиця»* (Вешторг, 1968, с. 368).

У буковинській народній номенклатурі (питомих українських назвах) продуктивні мотиваційні моделі: 'продукт' > 'страва': *'каша с шио'на, кул'е'шаник'і, го'р'іховий торт*; 'кулінарний процес' > 'страва': *с'мажена бара'бол'а, пе'чен'а*; 'форма' > 'страва': *'боцик, т'рубочки*; 'непроцесуальна ознака' > 'страва': *пле'с'кач, др'іб*; 'смакова ознака' > 'назва': *ки'с'л'ак, со'лотка сме'тана, соло'нина*.

Номінації у класі питомих українських кулінарних назв має два види: первинна і вторинна. До первинної номінації належить морфологічний спосіб. Продуктивність засвідчує суфіксація від дієслівних основ із суфіксами: -к-: *пе'ре'сипки, пе'ре'сипка, 'п'ідби'юка, 'затирка, 'начинка, 'мочка, 'п'ідпалка, зак'васка, 'запрашка, 'закришка, с'машка, пе'рекуска, 'закуска, на'ли'юка, ку'сака*; -авк-: *та'лапа'юка*; -анк-: *шк'рабанка, зати'ранка, 'мочанка, бо'утанка, глі'танка, 'за'уданка, зайі'данка, п'ражанка, 'с'орбанка, п'ідби'ванка, за'сипанка*; -онк-: *кап'чонка, сма'жонка*; -енк-: *п'летенка, ко'лоченка, моченка, па'ленка*; -ух-: *коло'ц'уха, варе'нуха, бормо'туха*; -ен: *пе'чен'а*; -еник-: *к'рученик, зав'є'ваник, с'іченик*; -ниц-: *сука'ниц'а, варе'ниц'і, смаже'ниц'а, буже'ниц'а, не'жур'ниц'а*; -ин-: *рош'чина, м'іша'нина, буже'нина, праже'нина, струга'нина*; -ник-: *то'ученик, те'р'теник, ск'рутлик*; -л-: *ви'ши'байло, ск'рутли*; -ут-: *ве'р'тут*.

Від прикметникових основ утворені похідні з суфіксами: -к-: *йач'м'інка, 'манка*; -енк-: *квас'н'енка*; -ек-: *жит'н'ек*; -ач-: *пле'с'кач*; -иц-: *ки'се'лиц'а*; -як-: *ки'с'л'ак, пе'р'вак*; -ин-: *квасни'на, соло'нина, св'іжи'на*; -ец-: *студ'і'нец, холо'дец*; -ух-: *си'вуха, медо'вуха*; -івк-: *пер'ш'іюка*.

Від іменникових основ походять кулінарні назви з суфіксами: -ник-: *куле'шаник, сирник, картоф'л'ен'ик*; -івк-: *кор'ж'іюка, паи'тет'іюка, кала'н'іюка, те'р'н'іюка, бе'рез'іюка, виш'н'іюка*; -анк-: *мас'л'анка, ро-со'л'анка, ка'шанка, кро'у'йанка, ме'д'анка*; -енк-: *бура'ч'енка*; -ниц-: *рос'іл'ница, к'рупник, го'р'ішник, гриб'ниц'а*; -ак-: *капус'н'ак*; -івник-: *'мед'іуник, мак'іуник*.

Усіченням основи утворені назви: *п'ід'лива, др'іб, мас'т, зап'рава, по'лива, п'ід'лива, не'до'гон, не'до'жин, вар*. Неафіксальні різновиди морфологічного способу репрезентують композити: *га'л'оп'зупа, 'па-на'баба* – словоскладання: *само'гонка, само'гон, само'гойданка* – ос-новоскладання.

Аналітичний словотвір (словосполучення різної будови) розглядає-мо у межах первинної номінації: *запа'лена 'зупа, 'кисле'моло'ко*.

До вторинної номінації відносимо лексико-семантичний спосіб сло-вотвору, напр.: *пше'ниц'а* 'назва зерна' – *пше'ниц'а* 'назва обрядової каші', *г'речка* 'назва круп' – *г'речка* 'назва каші'.

Проміжною ланкою між мотивацією і номінацією є принцип номінації, схема, якій відповідають похідні: «назва продукту – назва страви»: *рис* ‘назва крупи’ – *рис* ‘назва каші’, «спосіб приготування (дія) – назва страви»: *затирати* – *затирка*, *бовтати* – *боўтанка*.

Кулінарну номенклатуру формують *спеціалізовані* та *вторинні* назви:

– *спеціалізовані назви*: *суп*, *‘бори*, *кот ‘лета*, *гу ‘л ‘аи*, *са ‘лат* тощо. Ці слова у словниках зазвичай подані з поміткою *кул.*, і у свідомості носіїв мови за ними закріплене певне значення: напр., *боришч*, *‘каша*, *га ‘лушка*.

– *вторинні назви* постали внаслідок семантичного словотвору: *ба-ра ‘бол ‘а* ‘страва з картоплі’, *гри ‘ ‘би* ‘страва з грибів’, *пие ‘ ‘ниц ‘а* ‘обрядова каша’, *фасул ‘і* ‘страва з квасолі’ тощо та внаслідок аналітичного словотвору: *с ‘мажена бара ‘бол ‘а*, *ко ‘лочен ‘і фа ‘сул ‘і*, *ва ‘рене м ‘н ‘асо*.

Зіставний метод дозволяє встановити мову-донора народного кулінарного терміна за Етимологічним словником української мови, прослідкувати шлях його проникнення в українські говірки. Напр.: назва *‘бануш* ‘кулеша, яку варять на сметані’ запозичена з рум. *balmaș* «їжа з яєць і кукурудзяного борошна» зводиться до тур. *balamaç* «борошняна каша для дітей» (ЕСУМ 1982, т. I, с. 128); номінацію *паш ‘мет* «страва з м’ясних, рибних або інших продуктів, розтертих до пастоподібного стану» (НТСУМ 2001, т. III, с. 272) запозичено з нім. *Pastete* «паштет, пиріжок», яке зводиться до лат. *pasta* «тісто» (ЕСУМ 2012, т. VI, с. 325). Назва *марципан* «кондитерський виріб з тіста мигдалю, горіхів і т. ін. з цукром» (НТСУМ 2001, т. II, с. 149) потрапила з іт. мови через нім. *Marzipan*; іт. *marzapane* походить від *matapanus* (назва венеціанської монети), що пов’язується з араб. *mauthabān*, букв. «особа, що сидить» від зображення на монеті; потім так називалися коробки з солодощами, а згодом і самі солодощі, за народною етимологією, іт. *marzapane* у зах.-європ. мовах сприймалося як лат. *Marci panis* «Марків хліб» (ЕСУМ 1989, т. III, с. 403). *Пу ‘ниця* ‘маленька булочка’ (СБГ 2005, с. 447) – адаптоване мовною системою говірок слово *‘пундик* «маленька булочка», яке є результатом видозміни форми *пудинг* «запіканка з сиру, м’яса, крупи тощо» (НТСУМ 2001, т. III, с. 75), запозиченої з англ. *pudding*, що зводиться до *фр.* «кров’яна ковбаса» (ЕСУМ 2003, т. IV, с. 627). Лексема *‘чорба* ЛСВ1 ‘несмачна і некалорійна їжа’ (СБГ 2005, с. 645) – запозичення з тур. *çorba* «навар», яке походить від араб. *šurba* «ковток, напій» (ЕСУМ 2012, т. VI, с. 505).

Зіставний метод дає змогу виявити міжмовні зв’язки народних кулінарних термінів. З румунської мови запозичено назви: *г ‘рана*,

ме^н'ринд'а, дзер, же^н'н'тиц'а, боло'д'ани, 'бануш, мама'лига, к'і'ро-
шт'і, муж'дей, пла'чинда, ма'лай, 'дз'ама, 'джандра, гала'годзи, ме^н-
цейі, 'куптури, при'жи^е'тура, п'ш'коти, 'цуйка, п'рун'а, тока'н'ца,
фр'ін'тура, то'кан, м'іте^н'тей, ко'куц, 'точ'і, коко'ш'і, гого'шари,
кул'астра, гл'аг, будз, б'ринза, 'вурда; з польської – п'ін'цак, джур,
чир, ш'пундра, к'л'оци, легу'м'іна, сос, риже, сал'тисон, 'пончик, т'іс-
'течко, т'рунок, по'р'ічка, гар'бата, ст'руцил', 'б'ігус, пол'інд'в'іца; з
німецької – в'ікту'ал'ііа, 'шинка, ш'ниці'і, к'нел'і, зел'ц, шп'роти, зр'іс,
ц'в'ібах, 'ф'іги, шнапс, порт'вейн, 'вермут, паи'тет, ф'л'аки, 'м'ус-
лі; з французької: ф'і'ле, кот'лета, то'мат, суп, бул'йон, дел'іка'тес,
асор'т'і, кре^н'ветки, мари^е'над, в'іне^н'г'рет, со'сиска, сар'діна, майо'нез,
олів'їе, круа'сан, мус, ком'пот, кар'тол'а фр'і, п'у'ре, ра'гу, марга'рин;
з англійської – стейк, 'л'івер, кекс, бе'кон, 'в'іск'і, шер'і'данс, 'ч'іпси; з
угорської – ло'газа, гу'л'аш, пара'дайка; з єврейської – ма'їіа, 'хала,
'бул'бас, ма'ца, ко'шерний; з італійської – фрика'дел'ка, 'паста, мар-
ци^е'пан, кар'пачо, спа'гет'і, са'л'ам'і, ве^н'рм'і'шел', мака'рони, пана'то-
не, б'іск'в'іт, фрего'л'іно, мар'т'ін'і, ама'рето, л'імон'чело, капу'ч'іно,
парме'зан, моца'рела.

Етимологічний аналіз у межах порівняльно-історичного методу че-
рез внутрішню форму слова, відтворюючи різні ступені узагальнення
факту дійсності, характеризує когнітивні, етнолінгвістичні особливості
кулінарної термінології буковинських говірок. За О. Потєбнею, «слово
як сукупність внутрішньої форми і звука є засобом розуміння мовця,
сприймання змісту його думки» (Потєбня, 1980, с. 127). Внутрішня
форма слова – відношення думки до свідомості. Слово, яке реалізує
відношення думки до свідомості, називаємо мотиватором. Особливість
кулінарної номенклатури в тому, що одну внутрішню форму реалізують
різні мотиватори. Напр., репрезентанти 'пирога, загорнутого в трубку'
за'виванец, зави^е'валник, зави^е'ван:ик і ве^н'р'тут, ви^н'р'тута відповіда-
ють одному принципу номінації «дія – назва»; тобто номінації – відді-
єсливні іменники, мотивовані дією, яка має різні вербальні вияви, різні
мотиватори: за'виванец, зави^е'валник, зави^е'ванник – СВ від дієслова
завивати; ве^н'р'тут, ви^н'р'тута – ГВ від дієслова вертїти, у такий спо-
сіб виникають дублети гомогенного характеру. Номінації на позначення
загуслого молока мотивує дія 'гуснути, скисати'. Одну внутрішню фор-
му реалізують різні мотиватори через аналітичний словотвір 'кисле мо-
ло'ко, квас'немоло'ко та суфіксацію морфологічного способу кис'ляк, у
ФВ кис'л'ак, к'іс'л'ак, к'іс'л'ек, ки^с'л'ек, т'іс'л'ак.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чи-
ном, засадничі прийоми аналізу кулінарної народної термінології да-

ють змогу системно дослідити лінгвальну природу кулінарної народної термінології. Лінгвокультурологічний аналіз використано для характеристики специфіки буковинської матеріальної (кулінарної) культури. На основі структурного методу з'ясовано будову одиниць народної кулінарної термінології. Структурна організація ТГЛ базується на спільності ДО лексичної парадигми, об'єднаних нульовими, привативними чи еквіполентними опозиціями. На підставі дистрибутивного аналізу виокремлено номінативне мікрополе. За допомогою словотвірного аналізу виділено основні мотиваційні моделі та схарактеризовано способи номінації кулінарної номенклатури.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЕСУМ	Етимологічний словник української мови: в 7 т. (1982–2012). Київ : Наукова думка.
НТСУМ	Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. (2001). Київ : Аконіт.
СБГ	Словник буковинських говірок. (2005). Чернівці : Рута.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бичко, З. (2001). Структурно-семантичний аналіз назв їжі та напоїв у наддністрянському говорі. *Українське слов'янське мовознавство : зб. наук праць, 4*, 105 – 108. Ужгород : Ужгородський національний університет.
- Блинова, О. І. (1994). *Явление мотивации слов: Лексикологический аспект*. Томск : Издательство Томского университета.
- Вешторт, Г. Ф. (1968). Названия пицци в говорах Полесья. *Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря*, 366 – 415. Москва: Наука.
- Гуйванюк, Н. В. (2009). Слово – Речення – Текст : вибрані праці. Чернівці : Чернівецький національний університет.
- Потебня, А. А. (1980). *Слово и миф*. Москва : Правда.
- Сводеш, М. (1999). Лексикостатистическое датирование доисторических этнических контактов (На материале племен эскимосов и североамериканских индейцев). *Зарубежная лингвистика*, 7 – 37. Москва : Прогресс.

REFERENCES

- Bychko, Z. (2001). Strukturno-semantychnyi analiz nazv yizhi ta napoiv u naddnistrianskomu hovori. [Structural and semantic analysis of the names of food and beverages in the naddnistrianskyi dialect]. *Ukrainske slovianske movoznavstvo: zb. nauk. Prats, 4*, 105 – 108. [Ukrainian Slavic Linguistics: A Collection of Scientific Papers]. Uzhhorod : Uzhhorodskyyi natsionalnyi universytet. [in Ukrainian]
- Blinova, O. I. (1994). *Yavlenie motivatsii slov: Leksikologicheskyy aspekt*. [The phenomenon of word motivation: The lexicological aspect]. Tomsk : Izdatelstvo Tomskogo universiteta. [in Russian]

Veshtort, G. F. (1968). Nazvaniya pishchi v govorakh Polesya. [Food names in Polissya dialects.]. *Leksika Polesya Materialy dlya poleskogo dialektного slovarya*, 366 – 415. [Polesie vocabulary Materials for the Polesky dialect dictionary]. Moskva : Nauka. [in Russian]

Huivaniuk, N. V. (2009). *Slovo – Rechennia – Tekst : vybrani pratsi*. [Word – Sentence – Text: selected works]. Chernivtsi : Chernivetskyi natsionalnyi universytet. [in Ukrainian]

Potebnya, A. A. (1980). Slovo i mif. [Word and myth]. Moskva : Pravda. [in Russian]

Svodesh, M. (1999). Leksikostatisticheskoe datirovanie doistori-cheskikh etnicheskikh kontaktov (Na materiale plemen eskimosov i severoamerikanskikh indeytsev). [Lexicostatistical dating of prehistoric ethnic contacts (On the material of the Eskimo and North American Indians). *Zarubezhnaya lingvistika*, 7 – 37. [Foreign linguistics]. Moskva : Progres. [in Russian]